

ВОВК

Вікторія Миколаївна
vicnikka@gmail.com

УДК 657.422

ВІД ЛІКВІДНОСТІ БАЛАНСУ ДО
ЛІКВІДНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА:
СИСТЕМА ЗАКОНОМІРНОСТІ ОЦІНКИ
ПОКАЗНИКІВ

ШУМЕР

Надія Сергіївна
nadiya_shumer@mail.ruFROM BALANCE SHEET LIQUIDITY TO
ENTERPRISE LIQUIDITY: SYSTEM OF
PERFORMANCE EVALUATION
REGULARITYк.е.н., доцент кафедри
обліку і аудиту, Націо-
нальний університет водно-
го господарства та приро-
додокористуваннястудент, Навчально-научо-
вий інститут економіки та
менеджменту, Національний
університет водного госпо-
дарства та природокористу-
вання

У статті досліджується два поняття: ліквідність балансу та ліквідність підприємства. Автори обґрунтовують, що в обох випадках мова йде про показники, котрі характеризують можливість підприємства розраховуватися по своїх зобов'язаннях, а тому для отримання вичерпної оцінки розрахунки необхідно проводити за взаємоузгодженою методикою оцінювання.

В статье исследуется два понятия: ликвидность баланса и ликвидность предприятия. Авторы обосновывают, что в обоих случаях речь идет о показателях, которые характеризуют возможность предприятия рассчитываться по своим обязательствам, а потому для получения исчерпывающей оценки расчеты необходимо проводить по взаимосогласованной методике оценивания.

Two concepts are being researched in the article: balance sheet liquidity and enterprise liquidity. The authors argue that in both cases it goes about the indications which characterize an enterprise possibility to pay its obligations. That is why to obtain a comprehensive evaluation the calculations should be conducted by a mutually agreed evaluation method.

Ключові слова: ліквідність балансу, ліквідність підприємства, фінансові показники, фінансовий аналіз, експертна оцінка

Ключевые слова: ликвидность баланса, ликвидность предприятия, финансовые показатели, финансовый анализ, экспертная оценка

Keywords: balance sheet liquidity, enterprise liquidity, financial ratios, financial analysis, expert evaluation

ВСТУП

У сучасних умовах господарювання підприємства прагнуть підвищувати ефективність виробництва та власну конкурентоспроможність на основі моніторингу власної господарської діяльності. Оцінка фінансового стану підприємства та його оптимізація є однією з головних умов успішного розвитку. У контексті оцінки загального фінансового стану підприємства важливе значення відіграє ліквідність.

Сьогодні особливо гостро постає питання оцінювання ліквідності та управління нею. Керівництву підприємства потрібно бути постійно поінформованим щодо можливостей погашення найтерміновіших зобов'язань та наявності залишку коштів, що забезпечать фінансування як мінімум операційної діяльності. Потреба в аналізі показників ліквідності набирає актуальності у зв'язку із необхідністю підприємств розраховуватися за власними зобов'язаннями в нестабільних ринкових умовах, коли виживання підприємств є надзвичайно складним.

Дослідженням питань показників ліквідності займалися такі вчені, як М.А. Болух, К.В. Ізмайлова, В.О. Мец, Є.В. Мних, Г.В. Савицька, Л.Л. Стасюк, М.Г. Чумаченко та інші.

МЕТА РОБОТИ - обґрунтувати необхідність застосування взаємоузгоджених показників ліквідності, що дозволять керівникам підприємств формувати однозначні аналітичні висновки при інтерпретації розрахованих показників ліквідності, що проводяться як завдяки оцінці ліквідності статей балансу, так і завдяки системі фінансових коефіцієнтів.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet та чинні нормативно-правові акти.

При проведенні дослідження використано системний та порівняльний види аналізу, а також методи логічного узагальнення та аналізу-синтезу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Існують різноманітні підходи до трактування економічного змісту поняття «ліквідність». Здебільшого ліквідність розглядають як здатність цінностей (елементів активів) перетворюватися в гроші, тобто в абсолютно ліквідні засоби. В економічній літературі ліквідність розрізняють за трьома напрямками: ліквідність активів, ліквідність

балансу та ліквідність підприємства. Здатність і швидкість підприємства перетворювати активи в грошову форму, для погашення своїх зобов'язань, прийнято вважати ліквідністю активів. Ліквідність балансу ґрунтується на відстеженні рівноваги між активами і пасивами та показує ступінь покриття зобов'язань підприємства його активами, термін перетворення яких у грошові кошти відповідає терміну погашення зобов'язань. Під ліквідністю підприємства розуміють наявність оборотних коштів у розмірі, теоретично достатньому для погашення поточних зобов'язань. У чому ж полягає взаємозв'язок цих понять?

Фактично, під загальним поняттям ліквідність здебільшого розуміють здатність будь-яких матеріальних чи фінансових цінностей перетворюватися у грошові кошти, при цьому зазначаючи, що чим швидше такі цінності можна трансформувати на гроші, то тим вищим вважатиметься рівень їх ліквідності.

За визначенням Г.В. Савицької «ліквідність балансу – можливість суб'єкта господарювання перетворити активи в готівку і погасити свої платіжні зобов'язання, а точніше – це ступінь покриття боргових зобов'язань підприємства його активами, термін перетворення яких у готівку відповідає терміну погашення платіжних зобов'язань» [6].

К.В. Измайлова вважає, що «ліквідність балансу визначається ступенем покриття зобов'язань підприємства його активами, термін перетворення яких у кошти відповідає терміну погашення зобов'язань. Що швидше той чи інший вид активу може набрати грошової форми, то вища його ліквідність» [3].

На практиці для оцінки ліквідності балансу необхідно активи і пасиви балансу поділити на 4 ключові групи, співставлення яких дозволить встановити, яким чином підприємство може розраховуватися за своїми різноманітними боргами.

Залежно від рівня ліквідності активи підприємства поділяють на такі групи:

– найбільш ліквідні активи (А1). До цієї групи зараховують залишки за статтями гроші та їх еквіваленти та поточні фінансові інвестиції, які за ступенем їх ліквідності можна прирівняти до грошей;

– швидкореалізовані активи (А2). Сюди відносять всю поточну дебіторську заборгованість та прирівнені до неї за часом реалізації елементи, зокрема: дебіторську заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги; дебіторську заборгованість за всіма категоріями розрахунків; іншу поточну дебіторську заборгованість. При врахуванні величини дебіторської заборгованості за розрахунками з бюджетом слід пам'ятати, що залишки за статтею заборгованості «з податку на прибуток» вже включені до статті дебіторська заборгованість за розрахунками «з бюджетом», а тому врахування залишків за останньою статтею призведе до подвійного врахування зазначеної суми, що є недопустимим;

– повільнореалізовані активи (А3) – це всі інші елементи оборотних активів, що не ввійшли до

складу груп А1 та А2. До складу повільно-реалізованих активів включають запаси; поточні біологічні активи; витрати майбутніх періодів; інші оборотні активи, а також рідко використовувані на підприємствах необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття. Віднесення останньої статті до групи повільнореалізованих активів вимагає певних коментарів. З позиції обліку вважається, що за даною статтею відображається «сукупність активів, які плануються до продажу або відчуження в інший спосіб однією операцією» [5]. При цьому необоротний актив, утримуваний для продажу, буде переведений із необоротних активів до складу запасів і відобразатиметься на субрахунку 286. Відтак, залишки за даною статтею балансу слід прирівнювати до групи А3, куди віднесено інші групи запасів;

– важкореалізовані активи (А4). До останньої групи відносять активи, які передбачено використовувати у господарській діяльності протягом тривалого періоду, тобто це залишки за всіма статтями, що відображені у складі першого розділу активу балансу.

Пасиви балансу також складають 4 групи, однак критерієм їх розподілу є терміни погашення:

– найтерміновіші зобов'язання (П1). До цієї групи відносять всю поточну кредиторську заборгованість, термін розрахунку за якою настав або настане найближчим часом. За статтями балансу сюди відносять поточну кредиторську заборгованість за всіма категоріями розрахунків. Особливої уваги вимагає стаття кредиторська заборгованість за розрахунками з податку на прибуток. Так само, як і в активі балансу, вона не повинна включатися до складу найтерміновіших зобов'язань, так як вже є врахована у складі кредиторської заборгованості за розрахунками з бюджетом;

– короткострокові пасиви (П2) – це короткотермінові кредити банків; поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями; поточні забезпечення; доходи майбутніх періодів до року; інші поточні зобов'язання; зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття. Фактично, сюди відносяться всі пасиви, що мають термін виконання до одного року;

– довгострокові пасиви (П3). У дану групу зараховують залишки за статтями 3 розділу пасиву балансу, де відображені всі довгострокові зобов'язання і забезпечення підприємства;

– постійні пасиви (П4). До цієї групи відносять пасиви, які є у безстроковому володінні підприємства, а саме, весь власний капітал, що відображається у першому розділі пасиву балансу.

Таким чином, згруповані у вищевказаний спосіб активи і пасиви мають свої закономірності: групи активів розподілилися за ступенем спадаючої ліквідності, а групи пасивів – у порядку збільшення термінів їх погашення. Така закономірність дозволяє провести співставлення утворених груп (рис. 1-4).

Статті балансу, що відносяться до найбільш ліквідних активів (A1)	Код рядка
Поточні фінансові інвестиції	1160
Гроші та їх еквіваленти	1165

Статті балансу, що відносяться до найтерміновіших зобов'язань (П1)	Код рядка
Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1615
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1620
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками зі страхування	1625
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з оплати праці	1630

Рис. 1. Взаємозв'язок групування найбільш ліквідних активів та найтерміновіших зобов'язань

Порівняння зазначених груп активів і пасивів (рис. 1) дозволяє відстежити, якою мірою і за рахунок яких саме коштів керівництву підприємства вдасться розрахуватися по боргах, що підлягатимуть погашенню найближчим часом або вимагатимуть негайного розрахунку. Дане унаочнення змушує керівництво підприємства слідкувати за розміром найбільш ліквідних активів та оперативно приймати

управлінські рішення щодо їх своєчасного поповнення та підтримання у необхідному розмірі на дату запланованих розрахунків за найтерміновішими зобов'язаннями.

Аналогічним чином встановлюється залежність між наступними двома групами активів та пасивів (рис. 2).

Статті балансу, що відносяться до швидкоореалізовуваних активів (A2)	Код рядка
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125
Дебіторська заборгованість за розрахунками за виданими авансами	1130
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1135
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155

Статті балансу, що відносяться до короткострокових пасивів (П2)	Код рядка
Короткострокові кредити банків	1600
Поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	1610
Поточні забезпечення	1660
Доходи майбутніх періодів	1665
Інші поточні зобов'язання	1690
Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700

Рис. 2. Взаємозв'язок групування швидкоореалізовуваних активів та короткострокових пасивів

Для забезпечення розрахунків за коротко-строкowymi пасивами керівництво підприємства повинно активно контролювати своїх дебіторів. Особлива увага має бути зосереджена на дебіторській заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги, так як саме ця стаття має найсуттєвіший розмір у складі аналізованої групи. І хоча дебітори зобов'язані розрахуватися у найближчі терміни, прописані в умовах договорів поставки, порушення обумовлених строків може призвести до затримки розрахунків за власними боргами. Тому завданням

керівництва полягає у своєчасному передбаченні і ліквідуванні такої ситуації.

Між групою А3 та ПЗ також є взаємозв'язок (рис. 3). Борги підприємства, які необхідно буде оплатити у період, що настане не раніше, ніж за рік передбачається погашати за рахунок повільно-реалізовуваних активів, які планується використати упродовж операційного циклу. Відтак, часу на отримання готівки від використання активів групи А3 для погашення боргів по довгострокових зобов'язаннях буде цілком достатньо.

Статті балансу, що відносяться до повільнореалізовуваних активів (А3)	Код рядка
Запаси	1100
Поточні біологічні активи	1110
Витрати майбутніх періодів	1170
Інші оборотні активи	1190
Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200

Статті балансу, що відносяться до довгострокових пасивів (ПЗ)	Код рядка
Відстрочені податкові зобов'язання	1500
Довгострокові кредити банків	1510
Інші довгострокові зобов'язання	1515
Довгострокові забезпечення	1520
Цільове фінансування	1525

Рис. 3. Взаємозв'язок групування повільнореалізовуваних активів та довгострокових пасивів

Рисунок 4 дозволяє відстежити залежність між четвертою групою активів і пасивів. Ці групи активів і пасивів мають свої особливості. Оскільки четверту групу пасивів складають елементи власного капіталу, то вони по своїй природі не вимагатимуть погашення за рахунок відповідної групи активів. З іншого боку, представлені у 4 групі активів необоротні активи передбачені для використання підприємством у довгостроковому періоді, а тому прискорення їх реалізації може викликати збої у діяльності підприємства. Відтак, ці елементи є рівнозначними за своєю економічною суттю і вірно відображають утворений взаємозв'язок.

Розглянуті групи активів та пасивів дозволяють оцінити ліквідність балансу підприємства шляхом одночасного співставлення всіх груп активів зі своїми відповідниками у складі пасивів.

Таке співставлення вимагає побудови системи нерівностей, дотримання якої свідчатиме про наявність або відсутність у підприємства абсолютно ліквідного балансу (рис. 5).

Економічний зміст системи нерівностей полягає у тому, що одночасне виконання всіх чотирьох нерівностей є запорукою формування у підприємства абсолютно ліквідного балансу. Однак, на практиці досягнути абсолютно ліквідного балансу практично неможливо. Тому, паралельно з аналізом ліквідності балансу проводять оцінку відносних показників ліквідності.

В економічній літературі для оцінки рівня ліквідності рекомендується визначати коефіцієнти поточної ліквідності, швидкої ліквідності та абсолютної ліквідності. Їх розрахункові формули являють собою співвідношення окремих елементів активів до поточних зобов'язань. У різних літературних джерелах пропонується не завжди однакова методика їх розрахунку. На нашу думку, ці коефіцієнти вважатимуться обчисленими вірно, коли матимуть взаємозв'язок з елементами ліквідності балансу. У зв'язку з цим розрахункові формули коефіцієнтів мають бути виражені через відповідні групи активів та пасивів.

Статті балансу, що відносяться до важкореалізовуваних активів (А4)	Код рядка
Нематеріальні активи	1000
Незавершені капітальні інвестиції	1005
Основні засоби	1010
Інвестиційна нерухомість	1015
Довгострокові біологічні активи	1020
Довгострокові фінансові інвестиції, які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030
Інші фінансові інвестиції	1035
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040
Відстрочені податкові активи	1045
Інші необоротні активи	1090

Статті балансу, що відносяться до постійних пасивів (П4)	Код рядка
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400
Капітал у дооцінках	1405
Додатковий капітал	1410
Резервний капітал	1415
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток; вираховується)	1420
Неоплачений капітал (вираховується)	1425
Вилучений капітал (вираховується)	1430

Рис. 4. Взаємозв'язок групування важкореалізовуваних активів та постійних пасивів

$$\begin{array}{l}
 A1 \longleftrightarrow П1 \\
 A2 \longleftrightarrow П2 \\
 A3 \longleftrightarrow П3 \\
 A4 \longleftrightarrow П4
 \end{array}
 \quad \longrightarrow \quad
 \left\{ \begin{array}{l}
 A1 \geq П1 \\
 A2 \geq П2 \\
 A3 \geq П3 \\
 A4 \leq П4
 \end{array} \right.$$

Рис. 5. Умови абсолютно ліквідного балансу

Для коефіцієнта абсолютної ліквідності формула буде:

$$K_{Л}^{АВС} = \frac{A1}{П1 + П2} \quad (1),$$

де $A1$ – найбільш ліквідні активи;
 $П1$ – найтерміновіші зобов'язання;
 $П2$ – короткострокові пасиви.

Це означає, що в чисельнику показника абсолютної ліквідності мають відображатися виключно елементи, що входять до складу даної групи активів. Відтак, єдиновірною формулою для даного коефіцієнта буде:

$$K_{Л}^{АВС} = \frac{ГрК + ПФІ}{ПЗЗ} \quad (2),$$

де $ГрК$ – гроші та їх еквіваленти;
 $ПФІ$ – поточні фінансові інвестиції;
 $ПЗЗ$ – поточні зобов'язання і забезпечення (у т. ч. зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття).

При обчисленні коефіцієнта швидкої ліквідності через елементи ліквідності балансу формула матиме вигляд:

$$K_{Л}^{ШВ} = \frac{A1 + A2}{П1 + П2} \quad (3),$$

де $A1$ – найбільш ліквідні активи;
 $A2$ – швидкореалізовані активи;
 $П1$ – найтерміновіші зобов'язання;
 $П2$ – короткострокові пасиви.

Формула 3 дозволяє відобразити коефіцієнт швидкої ліквідності як:

$$K_{Л}^{ШВ} = \frac{OA - З - IOA}{ПЗЗ} \quad (4),$$

де OA – оборотні активи;
 $З$ – запаси (у т. ч. поточні біологічні активи);
 IOA – інші оборотні активи (у т. ч. витрати майбутніх періодів);

$ПЗЗ$ – поточні зобов'язання і забезпечення (у т. ч. зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття).

Аналогічні залежності формуватимуться і для третього показника – коефіцієнта поточної ліквідності. Згідно елементів ліквідності балансу формула коефіцієнта буде:

$$K_{Л}^{ПОТ} = \frac{A1 + A2 + A3}{П1 + П2} \quad (5),$$

де $A1$ – найбільш ліквідні активи;
 $A2$ – швидкореалізовані активи;
 $A3$ – повільнореалізовані активи;
 $П1$ – найтерміновіші зобов'язання;
 $П2$ – короткострокові пасиви.

Відтак, при розрахунку коефіцієнта поточної ліквідності формула має бути:

$$K_{Л}^{ПОТ} = \frac{OA + НАГВ}{ПЗЗ} \quad (6),$$

де OA – оборотні активи;
 $НАГВ$ – необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття;

$ПЗЗ$ – поточні зобов'язання і забезпечення (у т. ч. зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття).

Розраховані згідно вищенаведених формул коефіцієнти ліквідності будуть у повній мірі не лише взаємоув'язуватись з аналізом ліквідності балансу підприємства, а й дійсно відображати закладені в них економічні закономірності, що вказуватимуть на реальну ситуацію стосовно досягнутого підприємством рівня ліквідності.

ВИСНОВКИ

На сьогоднішній день запорукою платоспроможності підприємств є визначення розміру показників ліквідності, які дозволяють не лише оцінити можливості підприємства щодо своєчасності погашення всіх наявних боргів, а й своєчасно проводити управлінські контрзаходи, які допоможуть на момент настання розрахунків акумулювати необхідну суму грошових активів та здійснити необхідні платежі. Тому методично правильний розрахунок показників ліквідності є надзвичайно важливим.

Запропонована авторами взаємоузгоджена методика оцінювання ліквідності дозволить керівництву підприємства не лише отримувати достовірні дані, а й уникати ситуації, коли на перший погляд взаємодоповнюючі показники ліквідності відображатимуть різну за економічним змістом ситуацію щодо реального рівня ліквідності та платоспроможності підприємства.

Список використаних джерел

1. Економічний аналіз: навч. посібник [Текст] / М.А. Болюх та ін.; за ред. М.Г. Чумаченка. – 2 вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2003. – 555 с.
2. Загальні вимоги до фінансової звітності. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1. Затв. наказом Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013 р.
3. Измайлова К.В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. [Текст] / К.В. Измайлова. – К.: МАУП, 2001. – 152 с.
4. Мних Є.В. Економічний аналіз: підручник [Текст] / Є.В. Мних. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 412 с.
5. Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 27. Затв. Наказом Міністерства фінансів України № 617 від 07.11.2003 р. (зі змінами від 08.02.2014 р.).
6. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посіб. [Текст] / Г.В. Савицька. – К.: Знання, 2004. – 654 с.
7. Стасюк Л.Л. Аналіз показників ліквідності і платоспроможності на прикладі ПАТ «ХЗКПУ «Пригма-Прес» / Л.Л. Стасюк // Галицький економічний вісник. – Тернопіль: ТНТУ, 2014. – Том 44. – № 1. – С. 154-161.